

TÜRÜK

2022, Yıl/Year: 10, Sayı/Issue: 29, ISSN: 2147-8872

TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / *Date of Received: 12.04.2022*

Kabul Tarihi / *Date of Accepted: 21.05.2022*

Sayfa / *Page: 177-180*

Book Review and Evaluation / Kitap Tanıtımı ve Değerlendirme

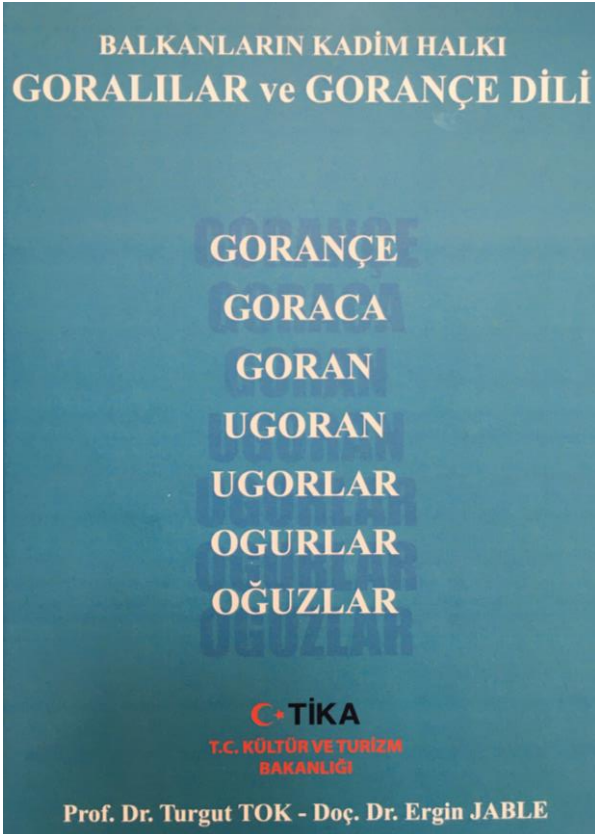
Yazar / *Writer:*

 Dr. Fatih KEMİK

Priştine Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

fatihkemik@gmail.com

Prof. Dr. Turgut Tok - Doç. Dr. Ergin Jable, “BALKANLARIN KADİM HALKI GORALILAR VE GORANÇE DİLİ”, Yeni Balkan Yayınevi, Üsküp 2020, 222 s., ISBN: 978-608-4763-59-8

Balkanlar ile ilgili sosyo-kültürel bir tanımlama yapılacaktır. Bu bölgeyi “dinlerin, dillerin, kültür ve medeniyetlerin kimi zaman ayrılıp kimi zaman da birleştiği coğrafya” olarak tanımlamak herhalde en basit ve anlaşılır tanım olacaktır. Bölgede yaşamış ve yaşamakta olan milletler ve etkileri, somut ve soyut kültürel mirasları üzerinde Tarih, Sanat Tarihi, Türkoloji gibi birbirinden farklı/birbiriyle bağlantılı birçok disipline mensup araştırmacılar tarafından çalışmalar yapılmış ve yapılmaktadır.

Bölge ile ilgili yapılmış çalışmalardan biri de Prof. Dr. Turgut TOK ve Doç. Dr. Ergin JABLE'nin yazdığı, Prof. Dr. Metin EKİCİ tarafından incelenmiş ve düzeltmeleri de Dr. Cevdet ŞANLI tarafından yapılmış ve Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) desteğiyle yayımlanmış (2020) olan “Balkanların Kadim Halkı Goralılar ve Gorançe Dili” isimli çalışmadır.

Çalışma, Giriş bölümü dahil yedi bölümden oluşmaktadır:

Giriş bölümü, Gora Bölgesi ve Goralı kimliği ile ilgili olarak akla gelecek soruların cevabını verecek şekilde düzenlenmiştir. Nüfusunun hemen hemen tamamı Müslüman olan Gora bölgesi “*Gora neresidir?*” başlığı altında “*Eski Yugoslavya’nın dağılması ile bağımsızlığını ilan eden Makedonya ve Kosova ile Arnavutluk ülkelerinin topraklarının kesiştiği dağlık bir bölgedir. Şar Dağları’nın eteklerinde kurulmuş yerleşim bölgesidir. Kosova’nın hem Arnavutluk hem de Makedonya ile sınırı olan Prizren şehrinin Dragaş yerleşimi merkez olmak üzere irili ufaklı köylerin bulunduğu bölgenin genel adı “Gora”dır.*” ifadeleriyle tespit edilmeye çalışılmıştır. Devamında ise Kosova, Arnavutluk ve Kuzey Makedonya sınırları içerisinde kalan Gora köylerinin isimleri sıralanmış ve Kosova’daki Gora yerleşiminin merkezi olan Dragaş isminin etimolojik açıklaması *dar+ağaç>darağaç>dragaş* biçiminde yapılarak bölgenin ismi Türkçe kökene dayandırılmıştır.

Balkanlar’a Osmanlılar’dan önce Avar, Kuman, Peçenek ve Uzlar gibi Türk boylarının gelmiş olduğu bilimsel çalışmalarla ispat edilmiş bir gerçektir. Bu noktada kitabın yazarları da bölgede yukarıda andığımız Türk boylarına ait birçok delilin bulunduğunu ifade etmişlerdir.

Yine bu bölümde “*Goralılar kimdir?*” başlığı altında aslen Goralı olan ve Goralılar üzerine akademik çalışmaları olan Bajram Hodja’nın “*Dağlık ve sınırlar (Kosova, Makedonya ve Arnavutluk) bölgesinde bulunan Gora ve Goralılar, son zamanlarda Balkan ülkelerinin, ulusların, ve politikacıların uğrak yeri olmuştur. Goralılar bazılarına göre topluluk, bazılarına göre ise halk veya kendi ulusunun bir parçası olduğunu görmek ve kabul etmektedirler.*” ifadesi bir bakıma tanıtımını yapmaya çalıştığımız kitabın hazırlanış amacını da ortaya koyar mahiyettedir.

Goralılar’ın kim olduğu sorusu ise bahsi geçen bölgenin dışında yaşayan Goralılar anılarak “*Kosova’nın Prizren-Dragaş’a bağlı 19, Arnavutluk’ta 10 ve Kuzey Makedonya’daki 2 köyden oluşan “Gora” bölgesinde yaşayan ve Gorançe konuşan kadim ve yerli halkın adı ‘Goralılar’dır.*” şeklinde cevaplanmıştır.

Çoğunluğu Müslüman olan Goralılar’ın etnik kökenleri hakkında birbiriyle çelişen yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu noktada yapılan akademik ve kültürel çalışmalar, Goralılar’a “kimlik vermeye” dönük yaklaşımlar olarak değerlendirilebilir.

Yazarlar, Goralılar’ın “İslam dinini kabul etmiş Slavlar” olduğu tezine karşılık “eski Türk kavimlerinden olduğu” tezini savunmuşlar ve gerekçe olarak da Goralıların dillerindeki Türkçe sözcükleri, yaşayış tarzlarını (konar-göçer), mimarilerini ve geleneklerini göstermişlerdir. Bunun yanı sıra Gora-Restelica Yazıtları (Sofuoğlu, 2007) olarak bilim dünyasına tanıtılan taşlardaki “damga” ların Türk damgaları olduklarını ve Köktürk alfabesindeki harflerle büyük oranda benzediklerini belirtmişlerdir. Yine tezlerine destek olarak Sanat Tarihçisi Tülin Çoruhlu’nun Gora Halk Sanatları (Kayıp Mirasın İzinde) isimli çalışmasındaki tespitler aktarılmıştır. Yazarlar, Goralılar’ın Slav kökenli olduklarına dâir görüşün temelde Gorançe’nin yapı olarak Slav dil özellikleri göstermesine dayandığını ancak bugünkü dildeki Slav etkisinin “*coğrafyada yaşayan Macar, Bulgar, Avar, Kuman-Kıpçak topluluklarının yaşadıkları süreç irdelenerek*” değerlendirilmesi gerektiğini savunmuşlardır.

Giriş bölümünün son iki başlığında Kosova, Prizren ve Gora hakkında Osmanlı Devlet Arşiv Belgeleri'nden hareketle yapılan çalışmalardaki bilgiler verilmiş ve Gora ve Gorançe sözcüklerinin kökeni tespit edilmeye çalışılmıştır:

Gora sözcüğünün Altay Dil Teorisi ışığında z~r, k~g ve g~k denkliklerinden hareketle (rotasizm "r'leşme") "koza" sözcüğü ile ilgili olabileceği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra Gora'ya yakın sınır şehri İşkodra'da "sazan" balığı için "şaran", Boşnakça "şaran", Bulgarca "sharan", Hırvatça "şaran", Sırpça "şaran" örnekleri Balkan dillerindeki arkaik Türk dili etkisinin göstergeleri olarak kabul edilmiştir. Yine Gora sözcüğü ile ilgili olarak aslen Goralı olan Abdullah Rahte'nin sözcüğün Türkçe "dağ" anlamına gelen "tura"dan türediği şeklindeki görüşüne yer verilmiş ancak görüş Türk dilinde t~g denkliği olmadığı gerekçesiyle kabul görmemiştir. Yazarlar, sözcük ile ilgili kendi görüşlerini belirtmeden önce Prof. Dr. Moriş Osî'nin "*Goralılar Pomaklardan farklıdır. Goralılara 'Gora' adını Kırım Hanlarından Tu Gora Han vermiştir. Gora ve Tatar damgalarının çok benzemesi, onların Türk olduğu ihtimalini artırmaktadır.*" biçimindeki görüşünü paylaşmışlardır.

Yazarlar, Gora isminin kökeni ile ilgili kanaatlerini şu şekilde belirtmişlerdir: *Gora sözcüğünün 'ugor' sözcüğü ile ilgili olması ihtimali göz ardı edilmemelidir. Ugorlar, 'ugurlar/ogurlar' olarak da bilinir. Don-İtil(Volga)-Kafkasya üçgeninde yurt tutan, 5-7. yüzyıllarda Doğu avrupadaki nüfus hareketlerini etkileyen Türk boyudur. Kuzey Karadeniz havzası ile Avrupa'nın kuzeydoğusuna ve Balkanlar'a yerleşerek Hristiyanlığı benimseyen ve Slavlaşan Ugorlar, Batı tarihlerinde Ungros, Ungorus, Hungarus adlarıyla anılır. Tevarih-i Oğuzan(Oğuzların Tarihleri), tafe-i Oğuzan(Oğuzlar boyu), Tarih-i Oğuzan ve Türkan sözcük ve sözcük gruplarındaki mantıkla, 'ugor' sözcüğüne /+An+/ eki getirilerek elde edilen Ugorlar anlamı taşıyan 'ugoran' sözcüğü 'gora' sözcüğünün aslı olabilir.*

Çalışmanın 2. Bölümü ise Goralılar'ın kendi adlandırmalarıyla "Gorançe" ile ilgili tespit ve değerlendirmelere ayrılmıştır. Bu bölümde, Türk dilinin Balkan dilleriyle olan ilişkisi ve Balkan dillerine geçen Türkçe sözcüklerle ilgili tespitler sıralandıktan sonra Gorançe dili üzerine daha önce yapılan çalışmalar okuyucuyla paylaşılmıştır.

Bu bölümde asıl dikkati çeken kısım ise yazarların Kosova'ya bağlı Gora köylerinden derledikleri Gorançe'de kullanılan Türkçe sözcüklerin sıralandığı ve türlerine göre (ad, sıfat vd.) sınıflandırıldığı kısımdır. Ayrı bir başlık altında sıralanmış olan Gorançe'deki Arapça ve Farsça kökenli Türkizmalar, konu ile ilgilenen araştırmacıların dikkatini çekecek yoğunluktadır.

Çalışmanın 3. bölümü Gora Bölgesi Mezar Kitabeleri başlığını taşımaktadır. Maddî kültür varlığı olarak değerlendirilen mezar taşları, ait oldukları dönemin izlerini taşımakla birlikte, bölgenin demografik ve etnik yapısı hakkında önemli ipuçları vermektedir. Mezar taşı dikme/yapma geleneği Orta Asya'dan Anadolu'ya; Anadolu'dan Balkanlar'a uzanan kadim bir gelenek olarak değerlendirilebilir. Yazarlar da bu bölümde mezar kitabelerinin önemine değindikten sonra Gora bölgesinde tespit edebildikleri(102 adet) mezar kitabelerinin durumu ile ilgili olarak "*Maalesef Gora Bölgesi yerleşimlerindeki Osmanlı Türkçesi Kitabeleri'nin büyük bölümü yok edilmiş ya da tahrip edilmiştir.*" tespitinde bulunmuşlardır. Doğrudan ve dolaylı olarak Osmanlı dönemi mezar taşları ile ilgili çalışmalar zikredildikten sonra taşların tahrip/yok edilmelerinin sebepleri sıralanmış

ve Gora bölgesindeki taşların dağılımı ortaya konulmuştur. Daha sonra taşlardaki işlemler ve yazılardan hareketle tespitlerde bulunulmuştur. Bu tespitler ana hatlarıyla şu şekildedir:

1. Taşların hepsi müslümanlara aittir.
2. Taşların hepsi Osmanlı Türkçesi alfabesi ile yazılmıştır.
3. Taşlardaki yazılarda imla bakımından farklılıklar vardır.
4. Taşlardaki kişi adlarıyla beraber kullanım sıklıkları verilmiştir.

5. Taşların büyük çoğunluğunun üstünde sembol, işaret, motif, damga, süsleme amaçlı desenler bulunmaktadır. Yazarlar bu işlemlerin dekoratif amaçlı olmadıklarını, Türk kültürü ve inancının birer yansıması olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu noktada “ay-güneş, çarkıfelek, Hz. Süleyman mührü” gibi sembollerin Türklerin erken devirden itibaren kullandıkları semboller olduklarını belirtmişlerdir.

4. Bölüm ise Gora bölgesindeki mezar taşları ve bölge ile ilgili dikkat çeken maddi kültür öğelerini görsellerine ayrılmıştır. Taşlar, buldukları köylerle ilgili genel bilgiler verildikten sonra yeni harflerle transkripsiyonu yapılarak sıralanmıştır. Bölümün sonunda da Restelica Kaya Yazıtları’ndaki “damga”larla ilgili görseller paylaşılmıştır.

Çalışma, Sonuç ve Değerlendirme bölümünden sonra yararlanılan kaynakların sıralanmasıyla sonlandırılmıştır.

Goralılar ve Goraçe ile ilgili olarak yapılan yabancı yayımlara bakıldığında bu çalışmaların Goralılar’ın Türk olmadıklarını ispata dönük olarak yapıldıkları görülmektedir. Türkçe çalışmaların da bir hayli az olduğu dikkat çekicidir. Bu hususta yazarların tanıtımını yapmaya çalıştığımız eserleri ve TİKA gibi devlet kurumlarımızın bu tarz eserlere olan ilgisi/desteği çok önemlidir. Ümit ederiz ki bu kitap, Goralılar ve Goraçe ile ilgili yapılacak çalışmalara yol gösterici ve yardımcı olacaktır.

Kaynaklar

Çoruhlu, Tülin (2008). *Gora Halk Sanatları (Kayıp Mirasın İzinde)*, İstanbul: UKİD Kültür Yayınları.

Sofuoğlu, Ebubekir (2007). *Şar Dağlarındaki Genetik Şifreler*, İstanbul: UKİD Kültür Yayınları.